Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

TER ONDERTEKENING

Nota actief openbaar
Ja

Onze referentie
2023-0000772455

Datum
6 december 2023

Opgesteld door
[redacted]

Samengewerkt met
CZW, VWS, I&W

Bijlage(n)
1

Aan Minister BZK
Van [redacted]

nota

Nota Kamerbrief regeling lijkschennis

Aanleiding
Uw ambtsvoorganger heeft aan de Tweede Kamer toegezegd om, samen met de minister van VWS, de Tweede Kamer eind dit jaar te informeren over te ontwikkelen regelgeving om de menselijke waardigheid en het non-commercialiteitsbeginsel voldoende te borgen bij exposities met lichamen van overledenen en (door)verstrekking van lichamen en lichaamsdelen in het kader van wetenschap en onderzoek.

Geadviseerd besluit
Ondertekenen bijgaande brief

Kern
- Naar aanleiding van Kamervragen over necrofilie in een mortuarium heeft de minister van JenV een WODC-onderzoek naar de strafbaarheid van lijkschennis aangekondigd. In oktober 2022 kwam dit onderzoek gereed.
- Het WODC-onderzoek kent een brede scope, waarbij ook het non-commercialiteitsbeginsel is betrokken. Dit beginsel geldt onder meer ten aanzien van de verkoop van reeds gedoneerde lichamen en voor exposities van lichamen van overledenen. Aanleiding hiervoor zijn twee bedrijven. Aan het eerste bedrijf kunnen mensen hun lichaam kunnen doneren voor (1) Ontwikkeling van nieuwe medische apparatuur en implantaten; (2) Ontwikkeling van nieuwe medische procedures; (3) Onderwijs en training van artsen in het toepassen van nieuwe of bijzondere ingrepen. Het andere bedrijf exposeert lichamen van overledenen. Het WODC doet de volgende aanbevelingen:
    - Een vergunningsplicht voor bedrijven die direct na het overlijden gedoneerde lichamen ontvangen en mogelijk vervolgens ter beschikking stellen aan andere bedrijven, teneinde excessen te voorkomen. Overtreding van de vergunningsvoorwaarden wordt een economisch delict.
    - Een vergunningsplicht voor het organiseren van tentoonstellingen met geprepareerde lijken.
- In de beleidsreactie van de ministers van JenV, en BZK (na overleg met min VWS) op het WODC-rapport van 13 juni jl. is hierover uiteindelijk de volgende alinea met toezegging opgenomen:

Het waarborgen van de menselijke waardigheid en daarbij met name het non-commercialiteitsbeginsel vergen ook aandacht na de donatie van lichamen. Wij onderschrijven de noodzaak om excessen te voorkomen. De onderzoekers adviseren daartoe om een vergunningsplicht in te voeren voor bedrijven die direct na het overlijden gedoneerde lichamen ontvangen en mogelijk vervolgens ter beschikking stellen aan andere bedrijven, alsmede een vergunningsplicht voor het organiseren van tentoonstellingen met geprepareerde lijken. Organisaties die in Nederland handelingen verrichten met lichamen of lichaamsmateriaal hanteren al veldnormen voor het verantwoord omgaan met lichaamsmateriaal ten behoeve van wetenschappelijk onderzoek, zoals bijvoorbeeld vastgelegd in de herziene Gedragscode Gezondheidsonderzoek uit 2022. Ook wordt het principe van 'informed consent' al verder verstevigd in het Wetsvoorstel zeggenschap lichaamsmateriaal. De vraag is echter of hiermee met name het non-commercialiteitsbeginsel voldoende gewaarborgd is. Gelet op de genoemde aanbevelingen zullen wij regelgeving ontwikkelen, waarbij de menselijke waardigheid en het non-commercialiteitsbeginsel voldoende geborgd zijn. Waarbij dit niet ten koste gaat van het belang van de geneeskunde, waaronder het geneeskundig onderwijs en het geneeskundig onderzoek. De minister van BZK zal, samen met de minister van VWS, uw Kamer hierover berichten in de brief die eind dit jaar naar uw Kamer verstuurd zal worden.

- Er is regelgeving van kracht en in ontwikkeling om daarvoor zorg te dragen. Het gaat om de navolgende regelgeving:
    - Tentoonstellingen met geprepareerde lichamen vallen onder het toezicht van de burgemeester op publiek toegankelijke gebouwen/samenkomsten (art. 174 Gemeentewet) en de burgemeester kan bij excessen een tentoonstelling onmiddellijk sluiten met het oog op de openbare orde, veiligheid en gezondheid.
    - Verder is ontleding van lichamen alleen mogelijk in het belang van de wetenschap en het wetenschappelijk onderwijs na schriftelijk verlof van de burgemeester die de plaats van ontleding benoemt. De eis van het verlof van de burgemeester dient als waarborg dat niet in strijd met de strekking van de wet wordt gehandeld. Zo zal de ontleding in een daartoe geëigende inrichting moeten plaatsvinden.[1]
    - In het Wetsvoorstel zeggenschap lichaamsmateriaal[2] (Wzl), dat nu in uw Kamer ligt, wordt het verboden om voor bestemming van een lichaam ten behoeve van ontleding aan een donor of beslissingsbevoegde een vergoeding te geven dan wel een vergoeding te ontvangen welke meer bedraagt dan de kosten die de donor of beslissingsbevoegde in verband daarmee heeft gemaakt. Ook regelt dit wetsvoorstel het verbod om in de communicatie de indruk van enig geldelijk voordeel of een kostenbesparing te wekken voor een donor. Tevens wordt een informatieplicht geïntroduceerd over de toepassingen met het materiaal en de mogelijkheid van eventuele inkomsten die daaruit kunnen voortvloeien.

[1] Kamerstukken II, 1970/71, 11256, nr. 3
[2] Kamerstukken II, 35884

- Bij de voorbereiding van de aangekondigde regelgeving met VWS is gebleken dat het overgrote deel van de gedoneerde lichamen in Nederland ten goede komt aan anatomische instituten zonder winstoogmerk. Er is momenteel slechts één commerciële partij actief, wat in Nederland geen incidenten heeft opgeleverd. Verder zijn er slechts twee tentoonstellingen in Nederland bekend met geprepareerde lichamen, waar zich geen excessen hebben voorgedaan. Gelet hierop, en gelet op de reeds geldende regelgeving en de regelgeving die in procedure is gebracht is het vanuit een oogpunt van noodzakelijkheid en proportionaliteit niet aangewezen meer regelgeving tot stand te brengen. Mocht hier in de toekomst wel aanleiding toe zijn, dan kan regelgeving alsnog worden overwogen.
- Met deze brief informeert u de Kamer verder over eerdere toezeggingen in relatie tot en de voortgang van de modernisering van de Wet op de lijkbezorging. De toezeggingen betreffen het ruimen van graven en de planning van de modernisering van de Wet op de lijkbezorging. Verder informeert u de Kamer over de kwaliteit van de uitvaartsector en onderzoek naar verwerking van het effluent na alkalische hydrolyse.

Informatie die niet openbaar gemaakt kan worden

Motivering
In de openbaar gemaakte versie van deze nota zijn alle persoonsgegevens van ambtenaren geanonimiseerd.

Bijlagen

Volgnummer	Naam	Informatie
1	Kamerbrief modernisering Wet op de lijkbezorging	